

KONSPEKT ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

**PT. "ZNACZENIE I ROLA
STANDARDU TRAKTOWANIA
NARODOWEGO W
MIĘDZYNARODOWYM PRAWIE
INWESTYCYJNYM"**

MGR MICHAŁ BORS

PROMOTOR:

**DR HAB. ROMAN KWIECIEŃ, PROF. NADZW
UMCS**

PLAN ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

WSTĘP

ROZDZIAŁ I

GENEZA I ROZWÓJ TRAKTOWANIA NARODOWEGO W MIĘDZYNARODOWYM PORZĄDKU PRAWNYM

- 1.1. Wstęp
- 1.2. Geneza traktowania narodowego
- 1.3. Traktowanie narodowe w czasach nowożytnych
- 1.4. Próby kodyfikacji traktowania narodowego
- 1.5. Specyfika i odrębności traktowania narodowego w wybranych dziedzinach prawa międzynarodowego publicznego
 - 1.5.1. Traktowanie narodowe a traktowanie cudzoziemców
 - 1.5.2. Traktowanie narodowe w prawie konsularnym i dyplomatycznym
 - 1.5.3. Traktowanie narodowe w systemie porozumień WTO
 - 1.5.3.1. Traktowanie narodowe w porozumieniu GATS. Model hybrydowy klauzuli
 - 1.5.3.2. Traktowanie narodowe w porozumieniu TRIPS
 - 1.5.3.3. Traktowanie narodowe w porozumieniu TBT
 - 1.5.4. Traktowanie narodowe w prawie unijnym
- 1.6. Podsumowanie

ROZDZIAŁ II

DEFINICJE, FORMY ORAZ MODELE TRAKTOWANIA NARODOWEGO W MIĘDZYNARODOWYM PRAWIE INWESTYCYJNYM

- 2.1. Wstęp
- 2.2. Definicja traktowania narodowego oraz jego podstawowe elementy w międzynarodowym prawie inwestycyjnym
- 2.3. Formy klauzuli traktowania narodowego w międzynarodowym prawie inwestycyjnym
- 2.4. Modele klauzuli traktowania narodowego w międzynarodowym prawie inwestycyjnym
 - 2.4.1. Model *pre - establishment*
 - 2.4.2. Model *post - establishment*
 - 2.4.3. Model *pre oraz post establishment*
 - 2.4.4. Modele traktatowe bez klauzuli traktowania narodowego
- 2.5. Podsumowanie

ROZDZIAŁ III

CECHY CHARAKTERYSTYCZNE MECHANIZMU TRAKTOWANIA NARODOWEGO W MIĘDZYNARODOWYM PRAWIE INWESTYCYJNYM

- 3.1. Wstęp
- 3.2. Porównanie sytuacji lub porównanie podmiotów
- 3.3. Porównanie z traktowaniem ze strony państw
- 3.4. Określenie zamiaru dyskryminacyjnego
- 3.5. Traktowanie narodowe *de jure* i *de facto*
- 3.6. Dopuszczalność dochodzenia roszczeń przez inwestora z tytułu naruszenia klauzuli traktowania narodowego. Przegląd orzecznictwa
- 3.7. Relacja traktowania narodowego do innych standardów ochronnych w prawie inwestycyjnym
- 3.8. Wyjątki od traktowania narodowego w praktyce traktatowej państw i ich klasyfikacja
- 3.9. Podsumowanie

ROZDZIAŁ IV

STANDARD TRAKTOWANIA NARODOWEGO W MIĘDZYNARODOWYM PRAWIE INWESTYCYJNYM NA TLE INNYCH DZIEDZIN OBROTU W MIĘDZYNARODOWYM PORZĄDKU PRAWNYM – JEDNOŚĆ CZY ODREBNOŚĆ ?

- 4.1. Zjawisko fragmentacji prawa międzynarodowego
- 4.2. Koncepcja i pojęcie *self contained regime* jako reżimu zamkniętego w prawie międzynarodowym
- 4.3. Traktowanie narodowe w międzynarodowym prawie inwestycyjnym a prawo inwestycyjne jako *self contained regime*
- 4.4. Traktowanie narodowe w międzynarodowym prawie inwestycyjnym a prawo inwestycyjne jako *lex specialis* w stosunku do powszechnego prawa międzynarodowego
- 4.5. Podsumowanie

ZAKOŃCZENIE

BIBLIOGRAFIA

Wykaz aktów prawnych
Wykaz orzeczeń sądowych i arbitrażowych
Literatura przedmiotu
Źródła Internetowe

UZASADNIENIE WYBORU TEMATU

Przedmiotem pracy doktorskiej jest omówienie znaczenia oraz roli standardu traktowania narodowego w międzynarodowym prawie inwestycyjnym, rozumianego jako wzorzec zachowań państwa wobec inwestorów zagranicznych w obrębie międzynarodowego prawa inwestycyjnego. Standard traktowania narodowego będący przedmiotem pracy stanowi obecnie jeden z typowych standardów z zakresu międzynarodowego prawa inwestycyjnego, jest także standardem normującym zachowanie państw w międzynarodowym prawie gospodarczym. Instytucja klauzuli traktowania narodowego, stanowiąca traktatowe ujęcie tegoż standardu, w jej pierwszym wariantcie pojawiła się w traktatach handlowych już w okresie średniowiecza i mając na uwadze wielowiekową praktykę, państwa do czasów współczesnych wykształciły pewne wzorcowe uregulowania odnoszące się do klauzuli traktowania narodowego.

Jednym z podstawowych celów prawa międzynarodowego publicznego powinno być przeciwdziałanie dyskryminacji w stosunkach międzynarodowych. Dlatego też podstawowym celem któremu służy standard traktowania narodowego jest zapewnienie równości traktowania każdego z beneficjentów klauzuli traktowania narodowego w stosunku do podmiotów krajowych. Oznacza to tym samym, że beneficjent będący podmiotem zagranicznym powołując się na konkretną klauzulę traktowania narodowego ma prawo domagać się traktowania nie gorszego w stosunku do podmiotów krajowych z uwagi na jego przynależność państwową. W takiej sytuacji daje to beneficjentowi prawo do udziału tj. do ustanowienia i utrzymania w okresie obowiązywania klauzuli równości na poziomie podmiotów krajowych. Z drugiej strony klauzula traktowania narodowego zapewnia jej beneficjentom traktowanie nie lepsze niż traktowanie podmiotów krajowych. To z kolei oznacza, iż w przypadku, gdy państwo prowadzi politykę niskiego poziomu traktowania podmiotów krajowych, odwołanie się przez beneficjenta do klauzuli traktowania narodowego może okazać się dla niego niekorzystne. Dlatego też klauzula jest standardem traktowania rozumianym jako prawo materialne o charakterze relatywnym, którego przedmiot jest zależny od traktowania przyznanego podmiotom krajowym przez państwo przyjmujące inwestycję.

Głównym celem pracy jest przedstawienie standardu traktowania narodowego oraz wskazania jego roli i miejsca w międzynarodowym prawie inwestycyjnym, stanowiącym gałąź prawa międzynarodowego publicznego, a regulującym stosunki między państwami przyjmującymi inwestycję a inwestorami prywatnymi. Klauzula traktowania narodowego, jako przepis umowy międzynarodowej, stanowi jedną z typowych klauzul w wielu traktatach inwestycyjnych, w przeważającej większości będącymi bilateralnymi traktatami inwestycyjnymi o ochronie i wzajemnym popieraniu inwestycji, tzw. BIT – ach (ang. „Bilateral Investment Treaty”), które pojawiły się w drugiej połowie lat 50 XX wieku w odpowiedzi na zmianę i intensyfikację stosunków gospodarczych po II Wojnie Światowej. Samo znaczenie klauzuli narodowej jest zróżnicowane w zależności od konkretnego traktatu i przyjętego brzmienia samej klauzuli, zaś samo zastosowanie klauzuli uzależnione jest od konkretnego stanu faktycznego. Nie bez znaczenia jest także fakt, iż standard nie poddaje się w prawie inwestycyjnym żadnym ogólnym definicjom i nie ma też jednego automatycznego podejścia do jego interpretacji, co także znajduje swoje uzasadnienie dla wyboru tematu pracy. Potwierdzeniem powyższej tezy są orzeczenia trybunałów arbitrażowych rozstrzygające spory dotyczące konkretnych klauzul traktowania narodowego, których

uzasadnienia wskazują na brak zgodności co do ich wykładni, nawet tych o zbliżonym brzmieniu. Niemniej faktyczny wpływ powyższych orzeczeń na praktykę stosowania międzynarodowego prawa inwestycyjnego jest znaczny, co oznacza, iż przedstawienie głównych nurtów wydaje się uzasadnione, tym bardziej ze względu na brak prawa precedensowego w arbitrażu inwestycyjnym. Międzynarodowe prawo inwestycyjne podlega także uregulowaniom wielostronnym i także w nich obecny jest omawiany standard. Klauzula traktowania narodowego obecna jest w regionalnych traktatach inwestycyjnych takich jak NAFTA, ASEAN, czy MERCOSUR, czy traktatach sektorowych normujących ochronę inwestycji w jednej dziedzinie gospodarki jakim jest Traktat Karty Energetycznej, choć przyjmuje ona w nich różne formy, odmienne od klauzul traktowania narodowego obecnych w traktatach dwustronnych. Przykładowo w traktacie ASEAN przybiera formę precyzyjnego przepisu, gdy tymczasem w treści MERCOSUR ma formę ogólniejszą i jest jednocześnie powiązana z innym ze standardów ochronnych to jest z klauzulą najwyższego uprzywilejowania. Dobrym przykładem zastosowania klauzuli traktowania narodowego jest Światowa Organizacja Handlu (WTO) oparta na trzech filarach, to jest porozumieniach GATT, GATS i TRIPS. Jakkolwiek nie są to porozumienia o charakterze stricte inwestycyjnym, zawierają uregulowania odnoszące się do prowadzenia działalności gospodarczej przez strony. W każdym z tych porozumień, obok klauzuli najwyższego uprzywilejowania, klauzula traktowania narodowego stanowi jedną z podstawowych zasad, zajmując tam ważne miejsce. Mając na uwadze zasięg WTO, wyrażający się obecnie w liczbie ponad 159 państw członkowskich organizacji, można przyjąć, że obecnie klauzula traktowania narodowego stanowi powszechny standard traktowania. Specyfika i różnica klauzuli traktowania narodowego w każdym z traktatów WTO pokazuje na pewne cechy stanowiące o odrębności tego reżimu na tle prawa międzynarodowego publicznego.

Także sama ilość dwustronnych traktatów inwestycyjnych BIT, których ilość obecnie szacowana jest na ponad 2600, zawartych w stosunkowo krótkim okresie bo od lat 50 XX wieku oraz oczywiste odrębności w ich treści sprawiają, że dokonanie próby generalizacji klauzuli narodowej i ustalenia jej jednolitego brzmienia wydaje się niemożliwe lub co najmniej utrudnione. W praktyce traktatowej państw można więc wyodrębnić różne typy klauzuli traktowania narodowego, zarówno w ich modelowych wariantach wypracowanych przez grupę kilku państwa w ich wzorcowych traktatach BIT, czy w indywidualnie negocjowanych postanowieniach.

Poszczególne klauzule traktowania narodowego w swoich modelach różnią się także co do zakresu przedmiotowego. Obejmują one bowiem swym zakresem inwestycje we wczesnej fazie jeszcze przed dopuszczeniem na terytorium umawiających się stron tzw. model *pre – establishment*, mogą też zawierać ograniczenia w jej stosowaniu wyłącznie co do inwestycji już dopuszczonych na terytorium drugiej strony tzw. model *post – establishment*. W niektórych wariantach klauzula traktowania narodowego obejmuje obie powyższe fazy. Ponadto pewna liczba traktatów inwestycyjnych funkcjonuje bez klauzuli traktowania narodowego. Poza stanowiącym główny obszar badania pracy międzynarodowym prawem inwestycyjnym standard traktowania narodowego obecny jest także w innych dziedzinach relacji międzynarodowych, takich jak prawo dyplomatyczne i konsularne, prawo unijne, w międzynarodowych porozumieniach integracji gospodarczej, standard ten obecny jest także w prawie podatkowym. Powodem wyboru tematu jest stale rosnące zainteresowanie praktyki oraz nauki prawa międzynarodowym prawem inwestycyjnym i omawianym standardem, tym

bardziej, iż w Polsce w literaturze przedmiotu brak jest monografii zajmującej się omawianym zagadnieniem.

GLÓWNE CELE PRACY ORAZ PROBLEMY BADAWCZE

Podstawowym założeniem pracy jest teza, iż standard traktowania narodowego w międzynarodowym prawie inwestycyjnym pozostaje istotnym czynnikiem antydyskryminacyjnym oraz spełnia istotną funkcję ochronną, regulującym uprawnienia inwestorów zagranicznych. Jako standard ochronny inwestycji oraz inwestora, jest narzędziem, które poprzez swoją obecność pozwala na udział beneficjentom w wielu korzyściach i uprawnieniach w tym samym zakresie w jakim przyznawane są przez państwo swoim podmiotom i obywatelom, a więc na udział we wskazanych korzyściach w sposób najpełniejszy i najszerszy. Dlatego też klauzula narodowa stanowi przejaw dużego zaufania państwa w stosunku do jej beneficjentów. Ponadto poprzez swoją obecność w całym systemie WTO klauzula traktowania narodowego została wprowadzona na trwale do codziennej praktyki i ma obecnie niebagatelny wpływ na cały handel międzynarodowy.

Pomimo faktu, iż standard traktowania narodowego w międzynarodowym prawie inwestycyjnym, ale także w innych działach międzynarodowego prawa publicznego, stał się standardem powszechnym, pozostaje wciąż wiele istotnych kwestii rodzących wątpliwości, co do jego interpretacji, stąd też wynika konieczność szczegółowego opracowania tematu będącego podstawą niniejszej pracy. Jedną z podstawowych cech całego systemu międzynarodowego prawa inwestycyjnego jest duża ilość materiału normatywnego wymagającego analizy, oprócz traktatów inwestycyjnych, jest to orzecznictwo arbitrażowe z dziedziny międzynarodowego prawa inwestycyjnego.

Praca doktorska będzie próbą mającą przede wszystkim za zadanie przedstawić miejsce i rolę standardu traktowania narodowego w międzynarodowym prawie inwestycyjnym. Omówione zostanie jej znaczenie zarówno dla jej beneficjentów jak i państw goszczących inwestycję. Praca jednakże będzie w pewnym stopniu wykraczała poza tematykę międzynarodowego prawa inwestycyjnego, a to z uwagi na rozważania odnoszące się do znaczenia samego standardu traktowania narodowego i klauzuli narodowej w prawie unijnym, prawie dyplomatycznym i konsularnym, w tym także na rozważania odnoszące się do kwestii międzynarodowych stosunków gospodarczych i międzynarodowego prawa handlowego. W tym kontekście niezbędne będzie przedstawienie w zarysie znaczenie klauzuli dla światowego handlu międzynarodowego.

Orzecznictwo trybunałów międzynarodowych różni się w wykładni klauzul traktowania narodowego, nawet tych o zbliżonej treści. W tym kontekście pragnę przeanalizować obszerne orzecznictwo międzynarodowych trybunałów arbitrażowych, które na przestrzeni lat wielokrotnie zobowiązane były do rozstrzygania sporów powstających na tle konkretnych klauzul traktowania narodowego. Zapoznanie się z orzecznictwem pozwoli wyjaśnić, czy istnieje w miarę spójna linia orzecznicza tycząca się pojęcia klauzuli narodowej i jej prawidłowej wykładni, czy też w tej kwestii wciąż obecne są znaczące odrębności interpretacyjne.

Istotnym i ważnym zagadnieniem z punktu międzynarodowego prawa inwestycyjnego i omawianej problematyki jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie w jaki sposób należy określić miejsce międzynarodowego prawa inwestycyjnego w systemie prawa międzynarodowego publicznego. Międzynarodowe prawo inwestycyjne określane jest jako gałąź prawa międzynarodowego publicznego. Reguluje ono bowiem zobowiązania państw wobec inwestorów zagranicznych, które są oparte na źródłach międzynarodowego prawa publicznego. Problemem pozostaje zagadnienie czy międzynarodowe prawo inwestycyjne można uznać za reżim szczególny prawa międzynarodowego publicznego, czyli jako zamkniętą całość określaną jako tzw. „*self contained-regime*”, czy należy przyjąć, iż stanowi ono jedynie *lex specialis* w stosunku do całego systemu międzynarodowego prawa publicznego, czy też nawet jako *leges speciales*, jak to ujmują niektórzy z autorów, rozumiane jako pojedyncze reżimy traktatowe regulujące stosunki pomiędzy państwami a inwestorami pochodzącymi z ograniczonej geograficznie grupy państw w ramach traktatów regionalnych. Odpowiadając na tak postawiony problem należy prześledzić, czy międzynarodowe prawo inwestycyjne jako odrębna całość jest systemem na tyle wewnętrznie spójnym, aby można było uznać ogół norm jakie składają się na to pojęcie za reżim szczególny prawa międzynarodowego. Koncepcja tzw. reżimów zamkniętych obecna w dyskusji nad fragmentacją prawa międzynarodowego, które nazywane są też jako „silna forma *lex specialis*”, skłania do rozważenia problemu czy międzynarodowe prawo inwestycyjne posiada obecnie już na tyle silne czynniki autonomizujące, aby można było użyć w stosunku do niego takiego określenia, jak w analogiczny sposób jest określany przez wielu autorów reżim prawny Światowej Organizacji Handlu, czy reżim Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Punktem wyjścia do podjęcia rozważań nad odrębnością reżimu międzynarodowego prawa inwestycyjnego jest prześledzenie procesu kształtowania się powyższego procesu w okresie po II Wojny Światowej. Tradycyjnie stosunki pomiędzy państwem goszczącym inwestycję a inwestorem jako zagraniczną osobą prawną regulowane były pierwotnie na gruncie prawa krajowego. Z kolei na poziomie prawa międzynarodowego relacje pomiędzy zagraniczną osobą prawną a państwem przyjmującym stawały się stosunkiem pomiędzy państwem goszczącym inwestycję a państwem pochodzenia poszkodowanego inwestora. W sytuacji powstania szkody państwo pochodzenia inwestora, chcąc go chronić, mogło podjąć działania jedynie na drodze opieki dyplomatycznej, często będąca procedurą długotrwałą i nieskuteczną. Ochrona inwestora i inwestycji regulowana była także poprzez normy powszechne prawa międzynarodowego, wyrażone w zwyczaju międzynarodowym. Dopiero w okresie po II Wojnie Światowej doszło do zmiany powyższego stanu rzeczy poprzez zapewnienie inwestorom uprawnień zarówno o charakterze materialnym, jakimi są klauzule ochronne w tym klauzula traktowania narodowego, ale także o charakterze procesowym, pozwalającym na dochodzenie przez trybunałami międzynarodowymi określonych roszczeń. Przyjmuje się, iż historycznie pierwszym dwustronnym traktatem o popieraniu i ochronie inwestycji był zawarty w 1959 roku traktat pomiędzy Niemcami i Pakistanem. Obecnie umowy bilateralne o popieraniu i ochronie inwestycji zawierane przez państwa, pomimo pewnych oczywistych wewnętrznych odrębności, zachowują w miarę jednolitą strukturę, w tym pojawiające się w nich klauzule traktowania narodowego, stanowiące element prawa materialnego. Należy więc ocenić czy ogół norm składających się na pojęcie międzynarodowego prawa inwestycyjnego jest wystarczający do przyjęcia tezy, iż statuują

one reżim szczególnie prawa międzynarodowego publicznego, tworząc spójną całość regulującą w sposób jednolity zobowiązania państw i inwestorów zagranicznych.

Z uwagi na to, że w międzynarodowym prawie inwestycyjnym, naruszenie klauzuli traktowania narodowego rzadko stanowi wyłączną podstawę do dochodzenia przez beneficjenta roszczeń w przypadku naruszenia postanowień traktatu inwestycyjnego, to taka sytuacja rodzi problemy związane z rozgraniczeniem tego standardu z innymi standardami ochronnymi. Dlatego też w pracy chciałbym przeanalizować kwestię łączenia klauzuli traktowania narodowego z innymi klauzulami ochronnymi, w tym w głównej mierze z klauzulą najwyższego uprzywilejowania, pozostającą najpowszechniejszym standardem ochronnym w prawie inwestycyjnym. Część z traktatów przewiduje w sposób wyraźny pewne wyjątki, co do stosowania klauzuli traktowania narodowego, które to odrębności w jego stosowaniu także wymagają omówienia w pracy.

Realizacja tak stawianych przeze mnie celów wymagała będzie rozwiązania następujących problemów badawczych oraz ustalenia:

- czym jest standard traktowania narodowego w prawie międzynarodowym inwestycyjnym ?
- jakie znaczenie dla stron danego traktatu inwestycyjnego ma umieszczenie w treści klauzuli traktowania narodowego ?
- jaki jest mechanizm działania klauzuli traktowania narodowego i jakie płyną korzyści dla beneficjenta klauzuli ?
- czym jest zamiar dyskryminacyjny i zamiar protekcyjnistyczny ze strony państwa?
- jaki jest zakres przedmiotowy klauzuli traktowania narodowego?
- czy pomimo powszechności klauzuli traktowania narodowego w międzynarodowym prawie inwestycyjnym możliwe jest wypracowanie jej jednolitej wykładni ?

Dokonanie procedury badawczej opartej na studium analityczno – krytycznym zgromadzonej literatury omawianego tematu, a także po zapoznaniu się z obszernym orzecnictwem międzynarodowych trybunałów arbitrażowych rozstrzygających sprawy z zakresu międzynarodowego prawa inwestycyjnego, stały się przesłanką do sformułowania następujących tez badawczych:

- standard traktowania narodowego i klauzula traktowania narodowego w międzynarodowym prawie inwestycyjnym służą zapewnieniu równości traktowania beneficjentów klauzuli w stosunku do innych podmiotów krajowych i jednocześnie prowadzą do niedyskryminacji w traktowaniu podmiotu obdarowanego w porównaniu z podmiotami krajowymi;
- klauzula traktowania narodowego obecna w traktatach inwestycyjnych spełnia ważną funkcję ochronną , określa bowiem poziom traktowania poniżej którego nie może zejść zachowanie państwa; dlatego pozostaje istotnym czynnikiem regulacji międzynarodowych stosunków handlowych i gospodarczych;
- klauzula traktowania narodowego jest standardem o charakterze bezwarunkowym, stałym i nieodpłatnym;

- traktowanie narodowe w międzynarodowym prawie inwestycyjnym może stanowić jeden z czynników wpływających na przyjęcie koncepcji *'self contained regime'* w odniesieniu do międzynarodowego prawa inwestycyjnego;

METODY BADAWCZE

Przedmiot badań wpłynął na przyjęte metody badawcze. Na poszczególnych etapach pracy zastosowane zostaną metody badawcze, które dadzą podstawę do jej teoretycznego opracowania jej problemów. Przyjęto metodę historyczno prawną, które pozwoli na przedstawienie standardu traktowania narodowego w kontekście historycznym. Jako wiodącą przyjęto metodę dogmatyczno-prawną, której istota polega na analizie tekstów prawnych, traktatów inwestycyjnych i orzecznictwa trybunałów arbitrażowych. W uzupełnieniu powyższych zostanie zastosowana także metoda porównawcza.

Z kolei procedury badawcze będą polegały na poszukiwaniu oraz gromadzeniu danych, weryfikacji i analizie tak zgromadzonego materiału oraz jego opracowania pod kątem przedmiotu badań. Wymagane także będzie dokonanie jego odpowiedniej interpretacji i niezbędnych uogólnień, dających możliwość sformułowania wniosków zmierzających do udzielenia odpowiedzi na postawione pytanie i weryfikacje hipotezy.

STRUKTURA PRACY

Przedstawiona struktura pracy dostosowana jest do jej celu oraz przyjętych zamierzeń badawczych. Rozprawa składa się będzie z czterech rozdziałów wstępu oraz zakończenia.

W rozdziale pierwszym zostanie przedstawiona historia standardu traktowania narodowego, jego geneza oraz rozwój na przestrzeni lat. Odwołanie się w tej części pracy do metody historycznej daje podstawę do dokonania oceny tego jak kształtował się omawiany standard w ujęciu historycznym i kolejno jak w tym zakresie zmieniała się praktyka traktatowa państw. Kształt jaki obecnie przybiera klauzula traktowania narodowego stanowi efekt zmian tego standardu. Przeprowadzenie analizy źródeł i rozwoju klauzuli traktowania narodowego pod kątem historyczno prawnym daje więc podstawę do przedstawienia i omówienia standardu traktowania narodowego w jej dzisiejszym kształcie, w tym również w międzynarodowym prawie inwestycyjnym. W celu przedstawienia powyższych zmian zostaną zaprezentowane próby kodyfikacji klauzuli traktowania narodowego w jej ujęciu historycznym. Poza tematyką związaną z międzynarodowym prawem inwestycyjnym zasadne jest także przedstawienie tych dziedzin relacji międzynarodowych, w których państwa najczęściej posługują się klauzulą traktowania narodowego. Na szczególną uwagę zasługuje tu system WTO.

W rozdziale drugim pracy zostaną omówione definicje klauzuli traktowania narodowego i jej podstawowe elementy obecne w międzynarodowym prawie inwestycyjnym. Dla zobrazowania całości zagadnienia zostaną zaprezentowane różne formy jakie może przybierać klauzula narodowa w praktyce traktatowej państw ze szczególnym

uwzględnieniem podziału na traktaty regionalne, inne traktaty multilateralne oraz najpowszechniejsze w praktyce traktatowej państw umowy bilateralne. Traktowanie narodowe w międzynarodowym prawie inwestycyjnym w zależności od tego czy jest przyznana wyłącznie w odniesieniu do inwestycji już ustanowionych, czy także do fazy poprzedzającej ustanowienie inwestycji, może przybierać różne modele, co także wymaga przeprowadzenia odpowiedniej analizy. Dlatego też dla osiągnięcia zamierzonych celów niezbędne będzie posłużenie się metodą badań porównawczych, które ze względu na zakres zastosowania klauzuli narodowej, wydają się niezbędne dla sformułowania wniosków końcowych.

W rozdziale trzecim przedmiotem opracowania będzie jeden z podstawowych elementów związanych ze standardem traktowania narodowego, a mianowicie mechanizm działania klauzuli traktowania narodowego w odniesieniu do jego beneficjentów oraz znaczenie zastosowanie omawianego standardu dla jego beneficjenta. Przedstawiony zostanie proces, pozwalający na uznanie lub brak uznania odpowiedzialności państwa za naruszenie omawianego standardu. Będzie się to wiązało z koniecznością przedstawienia orzecznictwa sądów i trybunałów arbitrażowych. Wynika to w głównej mierze z odrębności występujących w traktatowych ujęciach klauzul oraz w braku zgodności co do wykładni standardu traktowania narodowego, nawet w przypadkach podobnie brzmiących klauzul narodowych. Praktyka traktatowa państw przewiduje także liczne wyjątki w stosowaniu klauzuli traktowania narodowego, co będzie stanowiło także część rozważań w tej części pracy. Zagadnieniem ważnym i wymagającym zbadania jest łączenie klauzuli narodowej z innymi klauzulami ochronnymi, głównie z klauzulą najwyższego uprzywilejowania, czy klauzulą traktowania bezstronnego i słusznego. Konieczność zbadania tego problemu potwierdzają rozbieżności i różnice w praktyce arbitrażowej.

Rozdział czwarty pracy poświęcony zostanie w całości na omówienie wspomnianego wyżej zagadnienia koncepcji międzynarodowego prawa inwestycyjnego jako odrębnego reżimu zamkniętego (tzw. *self-contained regime*), który miałby się wyodrębnić w stosunku do prawa międzynarodowego publicznego. W tej części zostanie podjęta próba weryfikacji jednej z tez pracy, mianowicie, czy międzynarodowe prawo inwestycyjne stanowi subsystem w prawie międzynarodowym publicznym, który cechowałaby samowystarczalność normatywna. Uzasadnieniem dla tak przyjętego założenia jest niewątpliwy fakt, iż traktaty inwestycyjne zawierają pewne szczególne cechy, które odróżniają je od innych traktatów międzynarodowych. Dlatego też wskazana jest odpowiedź na pytanie czy specyfika tych norm traktatowych posiada na tyle silne cechy autonomizujące cały system aby można mówić o jego spójnej całości, czy też międzynarodowe prawo inwestycyjne stanowi po prostu *lex specialis* w odniesieniu do całości prawa międzynarodowego publicznego, nazywane niekiedy w literaturze przedmiotu jako „silna forma *lex specialis*”.